

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 238 КК УКРАЇНИ

Т.Г. Савенкова

здобувач кафедри

кримінального права та процесу,

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Дослідження суб'єктивної сторони складу злочину приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення є важливим для застосування на практиці закону про кримінальну відповідальність за цей злочин.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ця проблема в українській юридичній літературі досліджувалася лише фрагментарно С.Б. Гавришом, В.К. Матвійчуком.

Метою статті є аналіз суб'єктивної сторони складу злочину приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення.

Основні результати дослідження. Під суб'єктивною стороною злочину в науці кримінального права розуміють психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння, і його наслідків, що характеризуються конкретною формою вини, мотивом і метою злочину [1, с. 115]. Утворюючи психологічний зміст суспільно небезпечного діяння, ця сторона злочину є його внутрішньою (відносно зовнішньої об'єктивної сторони злочину) стороною – невід'ємною від суб'єкта [1, с. 115]. Проблема суб'єктивної сторони злочинів і досліджуваного складу злочину належить до найменш вивчених [2, с. 392-396; 3, с. 25-30; 4, с. 6-73; 5, с. 438-509; 6, с. 144-148; 7, с. 11-75]. Це робить її актуальною, особливо в сучасний період боротьби зі злочинами проти навколишнього природного середовища і, зокрема, передбаченого ст. 238 КК України. Невирішеність багатьох питань, що стосуються суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 238 КК України, вимагає розгляду деяких загальних питань цієї проблеми, без яких подальше дослідження може мати певні труднощі та дискусійні моменти. Проте, це буде упущенням, до того часу, поки людина через призму свідомості (психологічну ознаку) не зрозуміє, що своєю негативною діяльністю вона найбільше загрожує відносинам, що забезпечують умови, за яких населення отримує належну інформацію про екологічний стан або захворюваність населення та протидіє приховуванню і перекрученню таких відомостей. Оскільки поведінка людини, у тому числі й злочинна, представляє собою органічну єдність зовнішньої (фізичної) і внутрішньої (психологічної) сторін, тому злочин характеризується за допомогою ознак, що належать не тільки до зовнішньої, але й до внутрішньої сторони діяння. Кожна з цих ознак, у тому числі й ознака суб'єктивної сторони, має бути досліджена у випадку застосування кримінально-правової норми (ст. 238 КК), щоб юридична характеристика вказаної кримінально-правової норми повністю збігалася з її законодавчим описом.

Зазначена вище вимога набуває особливої важливості для застосування ст. 238 КК, оскільки найменший відступ від принципу законності в зазначеному питанні може спричинити тяжкі наслідки. Між тим у практичній діяльності ще

зустрічаються непоодинокі випадки засудження за завдання шкідливих наслідків без вини, а також призначення покарання, що не відповідає ступеню вини особи. Ці помилки досудового слідства і суду можуть мати різні чинники: 1) більш складний процес встановлення і доказування ознак суб'єктивної сторони, ніж об'єктивної; 2) відсутність у переважній більшості повного законодавчого опису юридичної характеристики конкретного діяння (зокрема, в ст. 238 КК); 3) недооцінка значення суб'єктивних ознак і їх поверхове дослідження; 4) вільне тлумачення таких інститутів кримінального права: суб'єктивна сторона, вина, мотив і мета (які не збігаються з їх законодавчим описом) тощо.

Не претендуючи на остаточне вирішення проблем суб'єктивної сторони як кримінально-правового інституту і маючи на увазі обмеження за обсягом роботи, ми зосередимося лише на вивченні тільки тих із них, що безпосередньо пов'язані з висновками за темою вказаного дослідження. В юридичній літературі суб'єктивна сторона складу злочину і, зокрема, передбаченого ст. 238 КК України, визначається як психічне ставлення особи до вчиненого нею діяння та його наслідків із певною формою вини, мотивом і метою [8, с. 115]. Таким чином, як слушно зазначають В.К. Матвійчук і С.А. Тарарухін, однією й тією ж самою формулою психічного ставлення позначається і частина, і ціле – суб'єктивна сторона й вина [9, с. 5]. Це, на нашу думку, приводить до стирання межі між ними та іншими далекоглядними цілями, а також пов'язано з питанням про зміст суб'єктивної сторони злочину, точніше – про її співвідношення з виною.

Іноді щодо суб'єктивної сторони вказується дещо інакше, що це є психічне ставлення особи до вчиненого нею суспільно небезпечного діяння та до його наслідків, яке характеризується виною, мотивом і метою злочину [10, с. 161]. Проте і таке визначення не повністю обґрунтоване, оскільки психічне ставлення суб'єкта є вина у формі умислу і необережності, а вся суб'єктивна сторона включає в себе не лише названі, але й інші компоненти, зокрема, емоції, що виявляються в злочинній поведінці.

Враховуючи те, що зазначені вище питання залежать від вирішення питання про співвідношення суб'єктивної сторони і вини, коротко розглянемо ці загальнотеоретичні питання з урахуванням обмеженого обсягу цієї роботи. З цієї проблеми висловлені такі основні судження: 1) П.С. Дагель вважає, що вина є внутрішньою, суб'єктивною стороною злочину, психічне ставлення суб'єкта до свого суспільно небезпечного діяння і його наслідків, виражене в злочині [11, с. 15]. Іншими словами, цей вчений ототожнював суб'єктивну сторону і вину, наголошуючи на тому, що інтелектуально-вольова діяльність людини нерозривно пов'язана з мотивацією й емоційною діяльністю [11, с. 16]. Обґрунтовуючи свою думку, він зазначав, що точка зору, яка обґрунтовує тезу про те, що суб'єктивна сторона не вичерпується виною, а включає в себе поряд з виною мотив і мету злочину, заснована на змішуванні суб'єктивної сторони злочину (вини) й ознак складу злочину, що характеризують цю суб'єктивну сторону (умисел, необережність, мотив, мету, афект, завідомість тощо), а також на змішуванні понять змісту і форми вини [11, с.17]. В оцінюванні такої позиції слід погодитися з думкою А.І. Рароги про те, що: 1) ця позиція не переконлива з теоретичного погляду і несприятлива – з практичного; 2) ототожнення вини і суб'єктивної сторони не відповідає законодавчій характеристиці вини (закон розглядає вину як родове поняття умислу і

необережності, а інші психологічні моменти до поняття вини не включає). Законодавець до змісту вини (умислу і необережності) відносить лише свідомість і волю; 3) у трактуванні П.С. Дагеля вина не конкретизована з позицій юридичної характеристики і включення до вини мотиву, мети, емоцій, завідомості та інших психологічних ознак, коло яких точно не визначено, позбавляє ці ознаки самостійності (хоча в законі таке значення їм нерідко надається); 4) ця концепція страждає логічною непослідовністю, оскільки П.С. Дагель, характеризуючи вини, ставив мотив і мету на один рівень з умислом і необережністю, але, аналізуючи останні, він ставить мотив і мету в один ряд не з умислом і необережністю, а вже зі свідомістю і волею (тобто що це елемент самого умислу); 5) вона суперечить положенням філософії, тому що автор стверджує, що форма вини визначається лише свідомістю і волею, а інші психологічні елементи, за його твердженням, на форму вини не впливають, хоча і входять до змісту вини (форма вини вужча, ніж її зміст) [12, с. 5-8]. Отже, ототожнення суб'єктивної сторони і вини є не обґрунтованим.

Натомість деякі автори розглядають вини як поняття ширше ніж суб'єктивна сторона. Так, Ю.А. Демидов стверджує, що вина не може зводитися до якогось елементу злочину чи до умислу й необережності, чи до діяння, взятого з його об'єктивної сторони (вона однаково виражається як в об'єктивній, так і в суб'єктивній сторонах злочину) [13, с. 114]. Подібно до цього автора Г.А. Злобін стверджує, що вина, яка становить суб'єктивну сторону злочинного діяння, одночасно виступає цілісною характеристикою злочину в усіх його істотних для відповідальності поглядів і що ці властивості вини роблять її необхідною і достатньою підставою кримінальної відповідальності (однаковою мірою протилежним як об'єктивному, так і абстрактно-суб'єктивному інкримінуванню) [14, с. 23].

Виходячи з вищевикладеного, Ю.А. Демидов і Г.А. Злобін помилково вважають, що вина не є одним із елементів (ознакою) суб'єктивної сторони, а натомість включає в себе як об'єктивну, так і суб'єктивну сторони злочинного діяння. З цього приводу слід погодитися з думкою А.І. Рарога, що це є не що інше, як відродження концепції «двох вин» Б.С. Утевського, яка не була сприйнята наукою і судовою практикою [12, с. 9].

Необхідно також погодитися з думкою А.І. Рарога, що такі судження Ю.А. Демидова, Г.А. Злобіна та інших мають під собою ґрунт непорозуміння, що в досудовому слідстві та судовій практиці термін «вина» застосовується у двох значеннях: а) у науці кримінального права поняття вини означає наявність у діянні особи умислу і необережності; б) на практиці про вини говорять як про доказанність факту вчинення злочину конкретною особою [12, с. 15].

У вітчизняній науці кримінального права переважає думка, що психологічний зміст суб'єктивної сторони злочину розкривається за допомогою таких юридичних ознак, як: вина, мотив і мета, що характеризують різні форми психологічної активності людини. Ці ознаки пов'язані між собою, але є самостійними психологічними явищами, не підміняють одна одну і не переходять одна в іншу та мають різне значення. Проте все ж таки слід погодитися з В.К. Матвійчуком та С.А. Тарарухіним, що до суб'єктивної сторони злочину необхідно віднести і таку психологічну ознаку, як емоції, адже вони знайшли законодавче закріплення в КК України [9, с. 6].

Не вдаючись у подальшу дискусію з приводу визначення суб'єктивної сторони та вини, ми вважаємо, що потрібно взяти все істотне з цих визначень і використати в дослідженні суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 238 КК України. У цьому аспекті слід зазначити, що ознаки суб'єктивної сторони конкретного складу злочину або називаються в диспозиції ст. 238 КК України, або визначаються характером злочинного посягання. Вони мають неоднакове призначення: так, вина є обов'язковою ознакою досліджуваного складу злочину. Без неї відсутній склад злочину, а тому не може бути кримінальної відповідальності (ст. 2 КК України). Такий підхід повністю відповідає нашій кримінально-правовій доктрині, згідно з якою, кримінальній відповідальності й покаранню мають підлягати лише винні особи. Проте вина не вичерпує повністю змісту суб'єктивної сторони складу злочину. Вина, як відомо, виражається в психічному ставленні особи до вчиненого злочину у формі умислу й необережності [8, с. 179]. Зміст форми вини розкривається в ст. ст. 24 і 25 КК України. Наука кримінального права розглядає вину особи, яка виявляється в злочині як факт об'єктивної дійсності (тобто як об'єктивну істину), яку має встановити дізнавач, слідчий, прокурор, суд. При цьому теорія кримінального права України відкидає так званий «оціночний» критерій розуміння вини, що був наявний у працях незначної кількості прихильників. Так, вважаючи невдалим визначення поняття вини в традиційному її розумінні, Б.С. Утевський запропонував своє, на його думку, більш вдале визначення, включивши в нього оціночний момент [10, с. 103].

Його судження про вину як оціночну категорію, що виражена в негативно-му ставленні судді щодо поведінки підсудного, взято на озброєння практиками і могло б мати негативний вплив на діяльність органів правосуддя.

Методологічною основою пізнання психіки особи до вчиненого нею злочину, зокрема, передбаченого ст. 238 КК України, є критерій її з'ясування через аналіз діяльності особи, яка вчинила злочин. Ось чому суб'єктивна сторона злочину, на наше переконання, має встановлюватись через перелік юридично значущих ознак об'єктивної сторони досліджуваного складу злочину, на основі яких проводиться поділ злочинів з формальними або матеріальними складами. Вони, зрозуміло, неоднаково відображаються у свідомості винного. Тому в кримінально-правовій доктрині приділяється значна увага з'ясуванню змісту вини у злочинах із формальним складом, до яких належать склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 238 КК України. Як відомо, із цього питання в науці кримінального права існує дві точки зору. Одні автори стверджують, що у злочинах з формальним складом вина виражається в психічному відношенні не тільки до дій, але й до наслідків [15, с. 27; 16, с. 6]; інші переконані, що у формальних складах, де наслідок не є ознакою об'єктивної сторони таких складів злочину, психічне ставлення до нього не впливає на форму вини і кваліфікацію злочинів (тобто в злочинах із формальними складами форма вини визначається психічним ставленням тільки до діяння) [17, с. 11-29].

Автор повністю поділяє другу точку зору, тому що вона, на його думку, не ігнорує різницю між матеріальними і формальними складами, що зумовлено їх законодавчою конструкцією.

Виходячи з таких загальних передумов цього дослідження, перейдемо до розгляду суб'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 238 КК Украї-

ни. У зазначеній статті КК України щодо приховування відсутні будь-які вказівки на суб'єктивні ознаки. Разом з тим структура об'єктивної сторони цього складу злочину за цією ознакою, характер діяння і його наслідки, місце вчинення, вчинення діяння повторно або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації, впливу його (стану) на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також небезпека їх настання вказують на те, що цей злочин може вчинятися як умисно, так і з необережності, або змішаною формою вини в залежності від фактичного змісту. Мотиви зазначених умисних діянь можуть бути різними: неправильно зрозумілі інтереси відомства, організації, підприємства або установи; вузьковідомче ставлення, підхід до вирішення виробничої й невиробничої діяльності, егоїзм тощо. Однак вони, як відомо, на кваліфікацію вчиненого не впливають, а можуть лише бути враховані судом під час призначення певної міри покарання або при звільненні від реального відбування покарання.

Наше дослідження переконливо доводить: для того, щоб дати будь-які теоретичні пояснення, практичні рекомендації правоохоронним органам, судам із зазначеної проблеми, необхідно звернутися до дій або бездіяльності, які винний вчинив під час приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення (ст. 238 КК України). Якщо ми повернемося до опису дій або бездіяльності, описаних у цій статті, то можна констатувати той факт, що особа не може вчиняти цей злочин з іншими формами вини, ніж як умисного або необережного ставлення. Про це свідчать дослідження 100 % кримінальних справ. З яких 80% справ свідчать, що вони вчинялися з умисною формою вини і 20% – з необережною.

Необхідно зазначити, що вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 238 КК України, що належить за конструкцією об'єктивної сторони до злочинів із формальним складом (є складом поставлення в небезпеку), а отже, може вчинятися лише з прямим умислом. Ці висновки підтверджуються проведенням нами опитуванням працівників правоохоронних органів та суддів, які займалися розслідуванням та розглядом у суді справ стосовно приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення та окремих громадян (92% із 300 опитаних вказали на прямий умисел вчинення цих злочинів) за ч. 1 ст. 238 КК України. Це також підтверджується тим, що в цьому випадку особа усвідомлює суспільну небезпечність своїх дій або бездіяльності і бажає їх вчинити (оскільки інших складових тут немає, окрім діяння та місця вчинення злочину).

У практичній діяльності може виникнути питання про форму і види вини, коли внаслідок діянь, що зазначені в нормативних актах з означеної сфери, а також у диспозиції ч. 1 ст. 238 КК України, настали наслідки – загибель людей чи інші тяжкі наслідки, передбачені ч. 2 ст. 238 КК України. У цьому питанні наше судження має спиратися у визначенні форми вини на дії, бездіяльність (тобто форму такого діяння) та на наслідки, що настали в залежності від фактичного змісту вини. Тому ми можемо стверджувати про те, що до самих дій або бездіяльності суб'єкт може ставитися умисно, а до наслідків лише необережно. Про це також свідчать такі діяння, як приховування або перекручення. Тобто, в цьому випадку ми маємо змішану форму вини – у вигляді умислу до дій і необережності до наслідків. Натомість щодо вчинення тих самих діянь повторно (ч. 2 ст. 238 КК України) або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологіч-

ної ситуації (ч. 2 ст. 238 КК України), оскільки ці діяння відносяться до злочинів із формальним складом, то вони можуть вчинятися лише з прямим умислом (про що свідчить як повторність, так і знання про те, що місцевість оголошена зоною надзвичайної ситуації).

Слід зазначити, що думки авторів публікацій щодо суб'єктивної сторони означеного складу злочину дещо інші. Так, В.А. Клименко та О.О. Дудоров схилені до того, що указаний злочин вчиняється з прямим злочином, а психічне ставлення до загибелі людей та інших тяжких наслідків (ч.2 ст. 238 КК України) характеризується необережною формою вини [18, с. 279; 19, с. 636]. В.І. Антипов вважає, що суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 238 КК України характеризується умисною виною: особа розуміє, що вона не подає необхідну інформацію (приховування) або надає перекручену інформацію, усвідомлює суспільну небезпечність такого діяння та бажає приховати або перекрутити відповідні відомості (ставлення до наслідків, передбачених ч. 2 ст. 238 КК України, характеризується необережною виною) [20, с. 530]. Автори Науково-практичного коментаря до Кримінального кодексу України (під заг. редакцією Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. засвідчують, що вказаний злочин характеризується умисною виною щодо встановленого порядку інформування про екологічне чи радіаційне забруднення, а також щодо стану захворювання населення і непрямим умислом чи необережністю – щодо наслідків такого суспільно небезпечного діяння [21, с. 420].

Проаналізувавши подані точки зору, треба зазначити, що їх автори лише констатували свою позицію, але не проводили відповідного дослідження суб'єктивної сторони зазначеного злочинного діяння, передбаченого ст. 238 КК України. Натомість практика досудового слідства та судового розгляду справ за 2001-2010 рр. свідчить, що із 100% справ, які охоплені нашим дослідженням, не були порушені провадженням з ч. 1 ст. 238 КК України, а всі діяння, передбачені за ч. 2 ст. 238 КК України, вчинялися (20%) зі змішаною формою вини (за наслідками), 80% – з умисною формою вини.

З метою остаточного вирішення проблеми вини за ст. 238 КК України потрібно звернути увагу на те, що цей злочин, передбачений ч. 1 указаної статті, належить до так званих злочинів з формальним складом, а отже, може вчинятися лише з прямим умислом, про це свідчить проведене нами опитування працівників правоохоронних органів, суддів та окремих громадян з кримінальних справ цієї категорії за 2001-2010 рр. Натомість злочини, які передбачені ч. 2 ст. 238 КК, належить до так званих злочинів із матеріальним складом (за наслідками), а отже, і можуть вчинятися зі змішаною формою вини. Це знайшло підтвердження і в судовій практиці. Щодо необережності до наслідків, то слід зазначити, що вона може виявлятися як у вигляді злочинної самовпевненості, так і у вигляді злочинної недбалості. Так, аналіз кримінальних справ свідчить, що із 20% справ, вчинених з необережності, превалює злочинна самовпевненість у 72% справ.

Мотиви умисного діяння можуть бути різними. Однак вони на кваліфікацію вчиненого не впливають, а лише можуть бути враховані судом під час призначення певної міри покарання. Під мотивом злочину розуміють як обумовлено певними потребами внутрішнє спонукання, яким винний керувався при вчиненні злочину.

Слушно, на нашу думку, відзначав Б.С. Вікторов, що «безмотивних діянь не існує...» [22, с. 15]. Тому відповідно до п. 2 ст. 64 Кримінально-процесуального

кодексу України та ст. 234 цього самого законодавчого акту, органи досудового слідства, суд у кожній кримінальній справі зобов'язані встановити форму вини, мотив і мету вчинення певного злочину. Обґрунтуванню вини, чіткому з'ясуванню мотивів і мети діяння приховування або перекидання відомостей про екологічний стан або захворюваність населення слід приділяти більше уваги, ніж це робиться на практиці. Адже якщо метою цього злочину були егоїзм, то це підвищує значно суспільну небезпечність його і має бути враховано судом під час призначення відповідної міри покарання.

Як свідчить вивчення нами юридичної літератури та кримінальних справ із діяння, передбаченого ст. 238 КК України, вихідним моментом учинення цього злочину є усвідомлення мотиву, яке супроводжується постановкою суб'єктом певної мети. Без проникнення у психологічну структуру правова оцінка злочину ускладнюється. Але у відомих працях цей аспект глибоко не досліджувався [23, с. 26-27; 24, с. 40; 25, с. 20-21]. Тільки С.Б. Гавриш, З.Г. Корчева роблять спробу сформулювати цю проблему, але лише на постановочному рівні [26, с. 199].

Нашими дослідженнями на основі репрезентативного фактичного матеріалу встановлена суть мети та мотиву злочинів, передбачених ст. 238 КК України, що вчиняються в Україні. Ця суть виявляється у такому: 1) задоволенні егоїстичних потреб 16%; 2) зневага до суспільства 40%; 3) інша мета 44%. Ці прояви ми виявили з охопленого в роботі масиву кримінальних справ зазначеної категорії.

Враховуючи те, що мотив не входить до змісту психологічного ставлення особи до вчиненого нею діяння та до наслідків за ч. 2 ст. 238 КК України, він лежить поза сферою інтелекту та волі як ознаки умислу й необережності, і вони, таким чином, становлять психологічну основу, на якій зароджується вина. Як складові психологічного процесу у зв'язку з вчиненням злочину вони перетворюються (складаються) із незлочинних мотивів, які не оцінюються кримінальним правом у злочині, на відміну від вини. Проведений аналіз судової практики щодо мотивів їх вчинення і підтверджує умисну та змішану форми вини для злочину, передбаченого ст. 238 КК України. Отже, мотив – це завжди психологічна причина вчинку. Ним виступають усвідомлені спонукання, інтереси тощо.

Мета (перспектива) – джерело спрямованості суб'єкта, його активності. Вона, як показує аналіз кримінальних справ цієї категорії, відображає уявну модель майбутнього (чого б хотіла досягнути особа в результаті своїх дій). При цьому в кожному конкретному випадку може бути не одна мета дії, але певна з них все ж домінує, і це логічно, тому що вона має певні порядки домінант. Проте ні під час досудового слідства, ні під час розгляду кримінальних справ у судовому засіданні щодо приховування або перекидання відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, мета злочину не встановлювалася, хоча це є істотним упущенням, бо така мета становить базу, тобто психологічну основу, на якій зароджується вина, і мета існує ще до вчинення злочину, до появи вини.

Нами було проведено опитування 300 осіб щодо з'ясування мети злочинів, передбачених ст. 238 КК України. Із них 80% називали як мету досягнення спокою в регіоні; 10% – не мати проблем з різними контролюючими органами, відчувати себе незалежними; 10% не змогли відповісти, яка ж мета вчинення цього злочину. Це переконливо свідчить, що ще одна, зовсім не остання причина наших екологічних негараздів, яка криється у низькій активності правоохоронних

органів, суддів, а також населення в цілому, – відсутність ініціативи для належного інформування суспільства про екологічний стан та захворюваність населення.

Висновки. На підставі викладеного можна стверджувати, що: 1) законодавча конструкція об'єктивної сторони приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення, характер діяння, засобів і джерел вчинення, а також способів, що застосовуються винними, та наслідки вказують на те, що ці злочини вчиняються як умисно, так зі змішаною формою вини до наслідків (умислу до діяння і необережності до наслідків); 2) як свідчать результати нашого дослідження, спектр мети та мотивів цих злочинів досить широкий і різнобарвний. Його аналіз та доведення до потенційних суб'єктів (порушників закону) може виконувати превентивну роль, а саме запобігання досліджуваному злочину. Зокрема, не важко бачити, що деякі мотиви виконують роль спонукальних сил, які штовхають людину на вчинення конкретної дії. Мотиви можна розділяти на раціональні (пов'язані з потребою) та емоційні. Мотив зазначеного злочину можна визначити як усвідомлене спонукання (потяг) до вчинення забруднення атмосферного повітря. Саме такий підхід і ставлення до цих ознак матиме вагоме значення для теорії кримінального права та практики; 3) зазначене положення має знайти відображення у відповідній постанові Пленуму Верховного суду України із зазначеної категорії справ (злочинів, що стосуються навколишнього природного середовища) у такій редакції: «Судам з метою усунення недоліків у розумінні форм і видів вини необхідно у кожній конкретній справі встановлювати мотив і мету злочину як психологічну основу, на якій зароджується вина та які впливають на суть вини».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник для студентів юрид. вузів і фак. / [П. С. Матишевський, П. П. Андрушко, С. Д. Шапченко та ін.] / За ред. П. С. Матишевського, П. П. Андрушка, С. Д. Шапченка. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – 512 с.
2. *Беньківський В. О.* Деякі теоретичні питання вини / В. О. Беньківський // Держава і право. – К.: Інститут держави і права ім. Корецького НАН України. – 2000. – Вип. 7. – С. 392-396.
3. *Воробей П. А.* Теорія і практика кримінально-правового ставлення в вину / П. А. Воробей. – К.: НАВСУ, 1997. – 184 с.
4. *Рарог А. И.* Субъективная сторона и квалификация преступлений / А. И. Рарог. – М.: ООО «Профобразование», 2001. – 135 с.
5. *Рарог А. И.* Субъективная сторона преступлений / А. И. Рарог // Полный курс уголовного права: В 5 т. / Под ред. докт. юрид. наук, проф., заслуженного деятеля науки РФ А. И. Коробеева. Т. 1: преступление и наказание. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008. – С. 438-509.
6. *Ткачук А. Л.* До питання про витоки вини як правової категорії / А. Л. Ткачук // Актуальні проблеми держави та права. – Одеса: Одеська національна академія, 2000. – Вип. 13. – С. 144-148.
7. *Тяжкова И. М.* Неосторожные преступления с использованием источников повышенной опасности / Под ред. д-ра юрид. наук В. С. Комиссарова / И. М. Тяжкова. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 278 с.
8. Учебник уголовного права. Ощая часть / [С. В. Бородин, В. Н. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнецова и др.] / под ред. В. Н. Кудрявцева, А. В. Наумова. – М.: Изд-во «Спартак», 1998. – 412 с.

9. *Матвійчук В. К., Тарарухін С. А.* Суб'єктивна сторона складу злочину : Лекція / В. К. Матвійчук, С. А. Тарарухін. – К. : УАВС, 1994. – 35 с.
10. *Утевский Б. С.* Вина в советском уголовном праве / Б. С. Утевский. – М. : Госюриздат, 1950. – 319 с.
11. *Дагель П. С., Михеев Р. В.* Установление субъективной стороны преступления / П. С. Дагель, Р. В. Михеев. – Владивосток : Изд-во ДВГУ, 1972. – 36 с.
12. *Рарог А. И.* Субъективная сторона и квалификация преступлений / А. И. Рарог. – М. : ООО «Профобразование», 2001. – 135 с.
13. *Демидов Ю. А.* Социальная ценность и оценка в уголовном праве / Ю. А. Демидов. – М. : Юрид лит, 1975. – 184 с.
14. *Злобин Г. А.* Виновное вменение в историческом аспекте / Г. А. Злобин // Уголовное право в борьбе с преступностью. – М. : 1981. – С. 20-26.
15. *Дурманов Н. Д.* Понятие преступления / Н. Д. Дурманов. – М. – Л. Изд-во АН СССР, 1948. – 312 с.
16. *Никифоров Б. С.* Об умысле по действующему законодательству / Б. С. Никифоров // Советское государство и право. – 1965. – № 6. – С. 26-28.
17. *Скляров С. В.* Вина и мотивы преступного поведения / С. В. Скляров. – СПб. : Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 326 с.
18. *Клименко В. А.* Злочини проти довілля / В. А. Клименко // Кримінальне право України. Особлива частина: підручник (Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, В. А. Клименко та ін.) / За ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. – К. : Юридична думка, 2004. – С. 267-318.
19. *Дудоров О. О.* Злочини проти довілля / О. О. Дудоров // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – К. : Каннон, А.С.К., 2001. – С. 629-675.
20. *Антипов В. І.* Коментар до ст. 238 КК України / В. І. Антипов // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. С. С. Яценка. – К. : А. С. К., 2002. – С. 527-530.
21. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина / Під загальною редакцією Потебенька М. О., Гончаренка В. Г. – К. : Форум, 2001. – 944 с.
22. *Викторов Б. С.* Цель и мотивы в тяжких преступлениях / Б. С. Викторов. – М. : Госюриздат, 1963. – 82 с.
23. *Жевлаков Э. Н.* Экологические преступления и экологическая преступность: учеб. пособие / Э. Н. Жевлаков. – М. : Белые альвы, – 1996. – 93 с.
24. *Повелицына П. Ф.* Уголовно-правовая охрана природы в СССР / П. Ф. Повелицына. – М. : Юрид. лит., 1981. – 88 с.
25. *Широков В. А.* Преступления в области охраны окружающей среды : учебное пособие / В. А. Широков. – Хабаровск : Хабаровская высшая школа МВД СССР, 1985. – 64 с.
26. *Гавриш С. Б., Корчева З. Г.* Злочини проти довілля / С. Б. Гавриш, З. Г. Корчева // Кримінальне право України : Особлива частина / М. І. Бажанов, В. Я. Тацій, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін. / За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К. : Юринком Інтер ; Х. : Право, 2002. – С. 214-230.

Савенкова Т.Г. Суб'єктивна сторона складу злочину, передбаченого ст. 238 КК України

У статті досліджено ознаки суб'єктивної сторони складу злочину приховування або перекручення відомостей про екологічний стан або захворюваність населення.

Ключові слова: суб'єктивна сторона, вина, мотив, мета.

Савенкова Т.Г. Субъективная сторона состава преступления, предусмотренного ст. 238 УК Украины

В статье исследованы признаки субъективной стороны состава преступления сокрытие или искажение сведений об экологическом состоянии или заболеваемости населения.

Ключевые слова: субъективная сторона, вина, мотив, цель.

Savenkova T.G. Subjective aspect of corpus delicti, envisaged by Article 238 of the Criminal Code of Ukraine

The article investigates the characteristics of the subjective aspects of corpus delicti related to hiding or misrepresentation of information about ecological situation or the sickness rate.

Key words: subjective aspect, guilt, motive, goal.

Стаття надійшла до редакції 16.09.2011.